

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Duben 1948.

Číslo 8.

Vychází každý měsíc mimo prázdniny v Hranicích. — Odpovědný zástupce listu Antonín Frel v Dolním Újezdě u Lipníka n. Bečvou. Nákladem Okresní osvětové rady v Hranicích. — Tiskem knihtiskárny Jar. Strojila v Přerově.

Obsah 8. čísla: Zákřovská tragédie. — Jaroslav Očenášek: Nález denáru Vratislava II. u Malé Lhoty. — Dr. Jiří Radimský: Lipensko v roce 1763. — František Sustek: List Zibřida Potštatského z Prusinovic a na Spálově z r. 1583. — RNC Boh. Klíma: Nová paleolitická stanice u Hranic. — A. Souček: Brána národů. (Dokončení.) — Petr Bezruč: Lipensku. — **Vlastivědná besídka mládeže:** Zvláštnosti zbrasovských aragonitových jeskyní u Hranic. (J. Chromý.)

Záhorská kronika vychází každý měsíc mimo prázdniny. — Ročně 10 čísel, roční předplatné 30 Kčs. Placeni se děje složenými listky šek úřadu č. M. — 116.900. Vydává Okresní osvětová rada v Hranicích. — Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt v Brně ze dne 7. prosince 1946, č. I A - 4-2370-0: 146.212.

Vedoucí redakce: Antonín Frel, Dolní Újezd u Lipníka n. Bečvou, jemuž budete též zasílány příspěvky.

Redakční sbor: B. Hajzner, B. Indra, Jan Krumplovíc, M. Skáčelík, Dr. Jos. Stojan a Dr. Bohuš Vybíral.

Širší redakční kruh: Antonín Brňák, Frant. Dumbrovský, Marie Ebnerová, Karel Koch, Frant. Michalica, Jaroslav Očenášek, Josef Skříčil, Antonín Souček, Jaroslav Štranc, Frant. Sustek, Dr. Artur Závodský, O. Zbořilová a Boh. Zdráhala.

Administrace: Okresní osvětová rada v Hranicích.

Obálku navrhl akad. malíř a sochař Ladislav Vlodek.

UPOZORNĚNÍ!

Na četné dotazy se sděluje, že I. až XI. ročník Záhorské kroniky je úplně rozebrán. K dostání jsou jen v omezeném počtu **vázané** ročníky XII. až XXIII. Také možno dodat některé z těchto ročníků Z. k. **nevázané** za původní cenu 12 Kčs (mimo poštovného). Z těchto nevázaných ročníků jsou některé jen ve skromném počtu. Proto neváhejte s objednávkami. Pro správy a ředitelství školních a obecních knihoven, z nichž mnohé ročníky Záhorské kroniky byly za války vyřazeny, naskytá se vhodná příležitost k doplnění knihoven. Rovněž učitelstvo najde ve starších ročnících Z. k. mnoho vlastivědné látky ze své obce. — **Objednávky starších ročníků vyřizuje jediné redakce Záhorské kroniky v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.** — XXIV. ročník Z. k. dodá za 30 Kčs **administrace Záhorské kroniky v Hranicích.**

Komenium, učitelské nakladatelství, společnost s r. o. Brno, Leninova čis. 34, vydalo:

Československé dějiny od prof. Dr. Ladislava Hosáka. Podle rozsahu je to velké dílo (628 stran formátu Velkého přírodopisu a 3 historické mapy), ale přece jen obsáhlo přehled československých dějin od nejstarších dob do roku 1946. — Důležité je rozvržení látky. Naši dějepisci se obvykle nejvíce rozepisují o dobách starých; Hosák však klade největší váhu na novou dobu, a tím se stalo, že polovina Dějin je věnována době od r. 1740, kdy na jedné straně vrcholí reakce, ale na druhé straně začíná se rozednívat i osvícenství. V duchu nových názorů autor se snažil ukázat, která se uplatnil ve vývoji našeho národa vliv **hospodářsko-společenských sil** a jak vypadala jeho **kulturní tvář v každé době.** — Hosákovy Československé dějiny bude proto číst každý, kdo má rád svůj národ a chce proto znáti jeho minulost, kdo chce být informován o nejnovějších historických výzkumech, kdo chce mít obraz našich nejnovějších dějin, kdo chce

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXV.

Duben 1948.

Číslo 8.

Zákřovská tragédie.

Dne 20. dubna 1945 nepředvídaně odešlo navždy z našich řad 19 spoluobčanů, z nichž bylo 11 ze Zákřova. Zákřov je malá vesnička u Tršic na Lipensku.

Nejvyšší kruté a zdrcující byly první zprávy o jejich osudu. Zapůsobily jako nejprudší jed. Neblahá tato zvěst naplnila celé široké okolí těžkým smutkem, neboť jsme pocítili, že nám v nich odcházejí dobří sousedé, dobří kamarádi. Byli spjati se svým krajem láskou sousedskou a přátelskou do té míry, že přes bezpečnou zprávu o jejich smrti, chytali se občané všech zpráv o jiné možnosti, neboť byli přesvědčeni, že by tomu tak nemohlo, ba nesmělo být. Bohužel, krutá a zdrcující zpráva zvítězila a nemilosrdně vyrvala sebemenší jiskřičky naděje. — —

Dne 18. dubna 1945 ve večerních hodinách se sjížděli vlasovci a gestapáci, aby tajně obklíčili a uzavřeli obec Zákřov u Tršic. Asi o 3/4 10. hod. večer začalo střelení na severním okraji Zákřova. Tato střelba byla signálem pro kulometná hnízda, rozestavená kolem vesnice, jež ihned zahájila palbu. Střely z kulometných hnízd směřovaly z části nad vesnici, ostatní přímo do obytných stavení.

Krátce po zahájení palby byla zapálena pancéřovou pěští hospodářská usedlost Františka Švarce. Celá rodina již spala. Téhož večera přišel domů na návštěvu, v nedaleké obci zaměstnaný, nejstarší syn Vladimír Švarc (17 roků). I ten položil tu svůj život. Dva menší sourozence se podařilo odnést k sousedům. Otec Františka Švarce — 77letý Čeněk Švarc — byl na zápraží domu zasažen ručním granátem. Zprvu plížením, později s pomocí sousedů podařilo se dostat těžce raněného stařečka do bezpečí a poskytnout mu první pomoc.

Sousedé sbíhající se k ohni, byli okřikováni rozkazy vedoucích vlasovců a gestapáků, že se nesmí hasit a hned byli zatýkáni a odváděni do jedné místnosti v domě paní Marie Závodníkové. Zde byli hlídáni po celou noc.

Teprve v ranních hodinách byli propuštěni všichni za-

tčení ve stáří nad 50 roků a ostatní byli odvedeni do Velkého Újezda.

Po celou noc vetřelci rabovali, kradli. Některá stavení byla takřka úplně vykradena. Odnášeli peníze, šatstvo a prádlo, požívatinu, zlaté a stříbrné věci, prostě všechno, co se dalo.

Domovní prohlídky skončily mezi 6.—7. hodinou ranní. V té době bylo odváděno 23 mladíků a mužů ve stáří od 17 do 45 roků. Ve Velkém Újezdě byli umístěni ve tmavé a malé místnosti — v prádelně.

Čtyři tršičtí občané byli v dopoledních hodinách propuštěni. Ostatní — 11 ze Zákřova, 2 z Tršic, 2 z Doloplaz, 1 z Brna, 2 z Bukovan, 1 z Velké Bystřice — byli po 2 dny ukrutně týráni. V noci z pátku na sobotu (20. dubna 1945) byli podle výpovědí svědků odvezeni nákladním autem ke Kyjanici za Velkým Újezdem. Zde byli uzavřeni do malé dřevěné budky, která byla obložena dřevem. Budka a dřevo, snad i nešťastné oběti, byly polity hořlavinou a budka podpálena. Dle lékařského posudku spálených těl, byli někteří upáleni za živa.

Po skončení války byly pozůstatky 19 mužů uloženy do jedné rakve a za velké účasti občanstva z širokého okolí pohřbeny na tršickém hřbitově.

V tablu umučených je vyjádřen jejich odkaz: »Žijte pro to, pro co my jsme měli.« Je povinností nás všech, dobře si uvědomiti a stále si připomínati význam tohoto odkazu, v jeho duchu žít, budovat a milovat naši milou, draze vykoupenou vlast.

Jaroslav Očenášek:

Nález denáru Vratislava II. u Malé Lhoty.

Při stavbě nové silnice mezi obcemi Malá Lhota—Babice u Kelče, narazili tamější občané v červnu 1947 při průkopu žlutky na stopy ohniště v hloubce 110 cm pod povrchem nynějšího terénu. Po zjištění, při němž byly rovněž nalezeny ve žlutce střepy z nádob, jde o sídelní jámy (celkem 4) z mladšího údobí kultury lužické, které jasně dokumentují osídlení tohoto místa v době 500 až 1000 roků před Kristem.

Poněvadž uvedená sídliště se nacházejí v blízkosti starodávné obchodní cesty, která vedla záhorským krajem a

byla přirozeným průchodem obchodních karavan s jantarem, bronzem a pod. Moravskou branou, jest tento nález přirozeně důležitým dokladem praehistorickým. Naznačuje totiž přibližně směr zmíněné cesty k starodávné Kelči, kde v nynějším úseku trati »Na drahách« (v ruském jazyku doroga jest cesta — čili na dorogách) se dělila směrem na sever do Lužice a na severovýchod do Slezska. (Doklady sídlišť či pohřebišť doby lužické, slezské a slezskoplatěnické kultury chová krajinské museum v Kelči.)

Jako další doklad historický při stavbě výše uvedené silnice Malá Lhota—Babice, byl dne 13. června nalezen v povrchových vrstvách malý stříbrný peníz, v němž po prostudování byl zjištěn denár Vratislava II, který vládl v letech 1061—1092. (Králem od roku 1086.) Pro svůj historický význam uvádím i bližší jeho popis:

Přirozená velikost.

Lic.

Nápis: VRATISLAV DUX -
Překlad: Vratislav kníže -

Rub.

SIC S PETRUS X...
tak sv. Petr.

Pro svůj historický význam vlastivědný, zaslouží si zajištění pozornosti našich numismatiků. Originál uložen je v numismatické sbírce krajinského musea v Kelči.

Dr Jiří Radimský:

Lipensko v roce 1763.

Statistická data jsou vždy dosti nespolehlivá a mnohdy se liší značně od skutečnosti. Platí-li tato zásada pro dnešek, nedivíme se ani, že se setkáváme s mnohými nesrovnalostmi a vědomými i nevědomými nesprávnostmi hned u počátků statistiky jako vědy. Proto budeme vždy zpracovávat statistická data opatrně a nebudeme nikdy na ně přísahat!

První úřední sčítání lidu bylo provedeno — jak jsem podrobně dovedl ve Vlastivědném věstníku moravském 1946 — v naší zemi v roce 1754. Bohužel, známe z tohoto sčítání jen data souhrnná a proto tím cenější jsou pro nás

údaje o sčítání provedeném v r. 1763, kdy se již také zjišťovaly další zajímavosti z populační statistiky, na příklad rozdělení obyvatelstva dle povolání a dle stáří a přírůstek lidu za rok 1763. Sčítací archy jsou v úplnosti zachovány pro celou Moravu v zemském archivu v Brně, guberniální archiv, sign. M 41. Pro Hranicko a Lipensko je bude možno dobře srovnati s údaji obsaženými v katastrech i starších urbářích, a narysovatí pravděpodobnou křivku populačního vývoje od 16. století až do dnešní doby. Ovšem potíže při této práci jsou nemalé a netkvějí jen v již zmíněné nepřesnosti všech starších statistických dat, nýbrž i v té okolnosti, že katastry i urbáře skoro vždy uvádějí jen hlavy domácností, držitele gruntu, kdežto rodinní příslušníci a námezdní čeleď je zachycena jen málokdy v církevních soupisech přijímajících nebo se dá jen velmi obtížně vysledovat v matrikách. Je však jasné, že ani touto namáhavou metodou nedojdeme k zcela jistému cíli, neboť nám nebudou často souhlasit naprosto údaje matrik, katastrů, urbářů, pozemkových knih, kontribučních seznamů, vojenských knih atd.

Panství lipenské se skládalo v r. 1763 celkem z jednoho menšího města Lipníka nad Bečvou a z 27 vsí (Bohuslavice, Býškovice, Hlinsko, Lhota, Loučka, Lýsky, Dolní Nětčice, Horní Nětčice, Osek, Paršovice, Malé Prosenice, Vel. Prosenice, Prusy, Příkazy, Radotín, Rakov, Simře, Slavkov, Soběchleby, Trnávka, Tupec, Týn, Dolní Újezd, Horní Újezd, Nová Ves, Valšovice a Vítonice.) Obec Paršovice tvořila však při sčítání správní jednotku s Valšovicemi, Soběchleby se Simří a Velké Prosenice s Lýskami, takže počet obcí byl snížen na 24.

Větším sídlem na panství bylo jen město Lipník nad Bečvou. Tu žilo v 270 domech celkem 2307 křesťanů, tvořících 320 rodin. V okrsku zámeckém žilo mimo 4 světské kněze, 12 mnichů a 18 noviců ještě 6 rodin úřednických (29 osob) a 111 služebníků, z nichž 103 bylo ženatých; spolu s 12 špitálníky tu tedy celkem bylo 289 osob. Zbytek lipenských křesťanů (2018 osob) žil v městě a podle stavu a povolání bylo v něm zastoupeno úřednictvo (2), námezdné síly (396), měšťané (221), řemeslníci (140), žebráci (21) a nejvíce sedláci a jiní (1238).

Zajímavé jest rozdělení dle stáří. Mládeže do 20 let bylo v celém Lipníku 1073 (459 hochů a 614 dívek), mužů ve stáří 20—40 let 308 (203 ženatých a 105 svobodných), žen

v tomto věku 361 (203 vdaných a 158 svobodných) a starších nad 40 let 283 mužů a 282 žen; v procentech mládeže 47%, dospělých 29%, starých 24%, celkem 45% mužů a 55% žen. Měla tedy mládež značně větší podíl na celkovém počtu obyvatelstva než dnes — bývalo daleko více dětí v rodinách(— a také žen bylo poměrně více než dnes — asi vlivem ztrát mužů za války sedmileté.

Z ostatních obcí byl největší Osek (77 domů, 106 rodin, 482 obyvatel) a pak následovaly Vítonice (60, 89, 289), Loučka (51, 74, 286), Soběchleby se Simří (60, 65, 253), V. Prosenice s Lýskami (44, 61, 237) a Dolní Nětčice (50, 54, 205). Pod 200 osob měly pak Paršovice s Valšovicemi (35, 42, 189), Horní Nětčice (40, 41, 189), Dolní Újezd (25, 25, 175), Týn (48, 57, 176), Horní Újezd (45, 50, 174), Nová Ves (26, 30, 164), Rakov (36, 41, 162), Lhota (33, 43, 141), Býškovice (31, 39, 136), Malé Prosenice (26, 28, 129), Slavkov (34, 40, 115) a Bohuslávky (40, 44, 109). Malých osad s počtem obyvatelstva nedosahujícím 100 bylo na Lipensku v r. 1763 pět: Radotín (26, 26, 90), Příkazy (24, 26, 88), Tupec (24, 24, 69), Prusy (12, 15, 60), Hlinsko (13, 19, 59) a Trnávka (15, 19, 55). Šlo tu tedy vesměs o sídla malá, která ani dnes nemají mnoho obyvatel (Osek v r. 1945 1410 obyv., vzrůst 294%; Vítonice 624, 216%; Loučka 624, 224%; Soběchleby a Simře 668, 264%; Velké Prosenice a Lýsky 810, 341%; Dolní Nětčice 486, 237%; Paršovice-Valšovice 555, 293%; Horní Nětčice 387, 204%; Dolní Újezd 558, 319%; Týn 1.087, 617%; Horní Újezd 591, 339%; Nová Ves n. O. 276, 168%; Rakov 457, 282%; Lhota 426, 302%; Býškovice 491, 361%; M. Prosenice 632, 489%; Slavkov 296, 257%; Bohuslávky 412, 377%; Radotín 214, 237%; Příkazy 250, 284%; Tupec 282, 408%; Prusy 131, 218%; Hlinsko 320, 542%; Trnávka 183, 332%.) Samo město Lipník vzrostlo v letech 1763—1930 o 326%, na 7.530 obyvatel a v letech 1763—1945 o 323%, na 7.464 osob. Z těchto výpočtů je zřejmý velký vzrůst Týna, Hlinska, Mal. Prosenic a Tupce, kdežto u ostatních osad je přírůstek na celé období 182 let v celku o něco menší než na ostatní Moravě (roku 1763 897.484 křesťanů a 19.141 židů, r. 1945 3.454.169, přírůstek 376%). U Horních Nětčic, Nové Vsi, Vítonic a Prus se dokonce setkáváme se vzrůstem tak malým, jaký nacházíme jen v nejhornatějších a nejméně úrodných krajinách moravských; příčiny tohoto malého populačního vývoje by ovšem mohl vysledovat jen místní badatel.

Podle stavu k r. 1763 byly na lipenském panství jen tři fary (Lipník 4 duchovní, Osek 3 a Soběchleby 2); většina venkovského obyvatelstva se zaměstnávala zemědělstvím (3510 osob), kdežto námezdně pracujících na venkově bylo 517. Podle stáří převládala na celém panství, kde žilo i s Lipníkem celkem 6339 křesťanů, mládež do 20 let (1373 hochů a 1375 dívek), dospělých 20—40letých bylo 2434 (1164 mužů a 1270 žen) a starších 1157 (598 mužů a 559 žen), poměrně vyjádřeno 43 : 39 : 18, muži k ženám 49 : 51.

Za rok 1763 se v městě Lipníku n. B. narodilo 36 hochů a 48 děvčat a zemřelo 50 mužů a 64 žen, takže tu ubylo za rok 30 lidí, t. j. 1,3%. Příznivější poměry populační byly ve venkovských obcích, kde je uvedeno proti 362 porodům (198 hochů a 164 dívek) jen 253 úmrtí (194 mužů a 159 žen). Sňatek uzavřelo na celém panství 138 párů.

Tyto své úvahy o stavu lipenského panství v r. 1763 uzavírám údajem o počtu lipenských židů (48 domů, 476 osob, 237 mužů a 239 žen); tím se ovšem počet obyvatel v městě Lipníku n. B. v r. 1763 zvyšuje na 2783 osob a populační přírůstek do roku 1945 zase snižuje pouze na 268%.

František Šustek, Spálov:

List Žibřida Potštatského z Prusinovic a na Spálově z roku 1583.

Zemský archiv v Brně chová ve sbírce »Akta šlechticů« pod signaturou AŠ LVI 9/14, starý český list spálovského pána Žibřida Potštatského z Prusinovic a na Spálově, který byl dán a napsán na spálovském zámku v r. 1583. Tento list je jednou z mála dochovaných písemných památek Spálovska z doby před třicetiletou válkou. Dosvědčuje, že v té době nejen poddaný lid na Spálovsku (s výjimkou obyvatel Barnova) byl český, ale dokazuje, že i šlechta mluvila a také psala českým jazykem.

Listem vydává Žibřid svědectví ve sporu o šperky mezi panem Janem Bohuslavem Zoubkem ze Zdětína a paní Kunkou Nedachlebskou z Korotína. Tato byla vdovou po Žibřidově bratranci Alši Potštatském z Prusinovic na Potštátě, který zemřel 18. 3. 1573.¹⁾ Žibřid Potštatský z Prusinovic držel spálovský statek od r. 1570 do r. 1607. »Toho roku ve čtvrtěk před svatým Šimonem Judou (25. 10. 1607)

¹⁾ Srv. J. Pilnáček, Staromoravští rodové, str. 275 a 276.

umřel pan Žibřid Spálovský v poli velmi náhle.«²⁾ Byl pohřben v kryptě spálovského kostela.³⁾ Po jeho smrti držela statek do r. 1609 vdova Alžběta Rejzvicová z Kadeřína.⁴⁾ Na rubu listu je napsáno: »Strany Kunky z Korotína přísauzeno.« Obsah listu:

»Já Žibřid Podštatský z Prusinovic a na Spálově oznamuji tímto listem obecně přede všemi, a zvláště tu kdež náleží, že sem žádán od urozené vladyky paní Kunky z Korotína, aby její naporučení jeho M. Pana hejtmána zemského markrabství, tohoto svědomí⁵⁾ listem pod sekretem⁶⁾ svým, což by mi o níže psané věci v pravdě vědomo bylo, ku potřebě její dal. I toto jest mi o tom vědomo a v své dobré paměti o tom, když jest urozený vladyka pan Jan Bohuslav Zoubek ze Zdětína⁷⁾ na Podštát celý dil a paní Kunce z Korotína že přikazoval, že sem tam na Podštátě tuž paní Kunku, toho času, když vdovů byla, vše věci ty zlatých velkým dílem dělaných, okolo hrdla též paní Kunce několikrátě otočených v tomž vdovství jejím choditi viděl, kteréž řetězy prve pana Jana Boh. Zoubka byly a což tito svědci mi to jesti, to jesti v pravdě tak, to přijímám k své víře a duši, tomu na svědomí sekret svůj vlastní k tomuto listu sem přitiskl, jenž jesti dán a psán na Spálově v neděli před svatým Bartolomějem léta 1583.«

RNC Boh. Klíma, Brno - museum:

Nová paleolitická stanice u Hranic.

Hranicko, ležící uprostřed Moravské brány, které je zcela právem připisován veliký význam prehistorický, jest krajem po této stránce jedním z nejslibnějších a dosud neprozkoumaných. Zejména pak dají se zde se vši pravděpodobností očekávati četné stanice i ojedinělé nálezy starší doby kamenné — paleolitu.

²⁾ B. Indra-A. Turek, Paměti drahotušských kronikářů 1571—1911 v ČVSMO roč. 55 (1946), str. 246.

³⁾ Dokladem toho je zápis ve spálovské matrice I. fol. 547 o úmrtí Karla Ferdinanda ze Scherzu (17. 10. 1723), který byl v kryptě uložen vedle Žibřida Spálovského, což je výslovně poznamenáno.

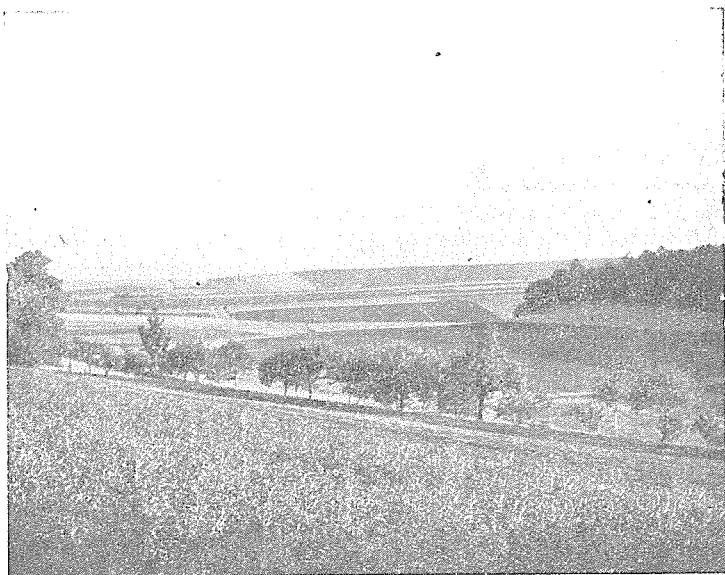
⁴⁾ Gruntovnice Barnova fol. 37, 49.

⁵⁾ Svědomí = svědectví.

⁶⁾ Sekret = malá pečeť, zvaná též tajná, tištěná zpravidla prstenem.

⁷⁾ Jan Zoubek ze Zdětína — podle náhrobního kamene v kostele v Cholině u Litovle — zemřel 1585 v úterý před nedělí Smrtnou. ČMM 1902, str. 71 a 72.

Prvním z těchto nálezů jest objev nové paleolitické stanice v Hranicích na Kobylance, která poskytla, díky četným a pečlivým sběrům, již velké množství kamenných pazoukových nástrojů diluviálních lovců, kteří zde tábořili někdy před 20 tisíci lety. Předběžnou zprávu o tomto tábořišti jsem uveřejnil v letošním Časopise musejního spolku v Olomouci.

Nová paleolitická stanice u Hranic.

Tento objev, spolu se vzpomínkou na Němci úmyslně zničené nedocenitelné nálezy klasického tábořiště těchto lovců v Předmostí u Přerova, nás zavazuje k usilovnější práci v tomto kraji, abychom tak co nejdříve mohli zahladit těžké rány mikulovského zločinu. K tomuto úkolu je však také zapotřebí pracovníků místních, které hledám na Hranicku a v Moravské bráně, ale i po celém Slezsku.

A. Souček:

Brána národů.

Dokončení.

Tato naivně vychloubavá slova povídkového autora nepotřebují poznámek. Vyjadřují smysl německých dějin po dlouhá staletí; na východ, zaujatí pevné hospodářské po-

sice, rozdělení a ovládnouti. Také v tomto případě neopomněli rozdělení i Moravany od Čechů a učiniti z nich případně suverenní národ.

V náporech a bouřích, které se přehnaly branou, měli stále a houževnaté nároky, které byly jen částečně splněny, když ji ovládla rakouská monarchie, ač tato učinila vše na její odnění. Připomínáme jen zoufalé výkřiky barda brány, národního básníka Petra Bezruče.

Jejich sny byly dokonale splněny teprve okupací a jen katastrofální porážka odvrátila od lidu brány největší národní neštěstí, jehož rozsah lze jen tušiti. Tato hrozba nikdy nepominula.

Je tomu snad osmdesát tisíc let, kdy do brány od východu vtáhl první bědný lidský tvor — lovec za tury, bisony, stády sobů, za mamuty a nosorožci, paleolitický aurignacký člověk. Zde se nedalo nic dělat, ale to už stálo za to, dokazovati, že šlo o příslušníky nordické rasy, když neolitici zaujali opuštěná loviště po diluviálcích. Ještě než se v končinách brány rozrostly pralesy, prošel tudy lid kočovných pannonských hospodářů pásované keramiky a usadil se zde lid dobytkařský a lovci s keramikou šňurovou ze Slezska. Předpokládáme, že se tehdy osídlení brány stabilisovalo při vytvoření mocné říše t. zv. lužické kultury, asi slovanské, alespoň slovanská dávnověkost v ní splývá a v ní se obnovuje. Tehdy se projevují nejvíce neblahé následky oné »tmy, která zastřela zemi nešťastnou«, kdy »byl lid rozplašen«. Kol r. 500 př. Kr. pronikli Skythové až ke Kojetínu. Na jevišti objevují se poznenáhlu národové doby kovové, lační prostoru. Markomani, Cimbrové, Kvádové, Vandalové, Bastarni, Roxolani... a jiní národové zapomenutých jmen vyrojili se proti bráně v závodech za novými lovišti, bojiče ohromnou říši lidu lužické kultury. Prošli, nebo minuli bránu Korkonti, Rakati, Hunové, když se v mnohých proudech řítili v počtu asi 700.000 na Francii? Asi stěží a v Attilově vojstě byli Ostrogoti, Gepidové, Rugové, Suevi a mnozí jiní. R. 906 přinesly hrůzy podmanitelé maďarští. R. 989 rozpoutala se dlouhá a velmi krvavá válka mezi Boleslavem II. a Mečislavem Polským, konečně r. 999 oblehl Boleslav Chrabrý Krakov, kde česká udatná posádka padla do posledního muže. Byla ztracena pro českou říši Halič, Slezsko i Morava. Konečně před r. 1029 osvobodil nadšeným útokem Moravu i Slezsko Břetislav I., založiv Hradec u Opavy jako ostrahu boku brány,

kteřou také střežil jím zbudovaný a po chotí Jitce nazvaný hrad nad St. Jičínem. Hraniční hvozď stal se nedotknutelným; střežili v něm Chodové několik málo zemských stezek, úzkých a záseky opatřených. Jen zvolna a nerada zbavovala se Morava přirozené lesní ochrany za kolonisace a pocítila záhy velmi bolestně zrádu tuto, když se prosvětlenými hvozdy provalily hordy Tatarů. Husité ovládli úplně prostor brány; r. 1438 vrazili do ní opět Poláci a plenili až k Bečvě. Jan Talafús z Ostrova, hrdina Jiráskova Bratrstva psal z Hranic opovědné listy do Slezska a Burián Puklice z Pozořic na Štramberku s Žichem z Kelče »lapkoval« ve Slezsku a ještě raději doma (1466). V kultuře renesanční a době tureckých válek proudila nejen vojska, ale i poutní průvody do Říma branou. Noví a noví lidé a národové navštívili úval, Mansfeldští, Dánové, Poláci, Švédové, Laponci, Španělé, císařští ve víru války třicetileté, emigranti, smutní uprchlíci, navždy opouštějící vlast touto cestou. Oblast brány byla oblíbena u Bratří a jejich doménou; stačí vzpomenout Fulneku s učitelem národů, Přerov, Lipník, Jičín, Suchdol, Paršovice, Hodslavice. V r. 1620 na 8.000 polských kozáků tu plenilo, podobně roku 1623 i s Bethlenem Gáborem (1580-1629, odbojný kníže sedmihradský a spojenec rebelantů), roku 1624 opět Kozáci, tehdy procházela též vojska Valdštynova. V r. 1621 byli zbiti císařští a 400 »černých Španělů« v N. Jičíně. V r. 1642-1648 Švédové a namnoze Laponci těžce řádili v kraji (Bannerova studánka u Šenova). R. 1642 značily požáry v Lipníku, Hranicích, Jeseníku, Odrách i jinde pochod Španělů proti Torstensonovi. Následujícího roku valí se císařští úvalem po prohrané bitvě u Breitenfeldu a plení. R. 1657 protáhla armáda Montecucculioho do Polska na pomoc proti švédskému králi Karlu X. Stěžoval si na špatné dodávání pošty, což mělo v zápětí zřízení prvních organizovaných cest. R. 1683 viděl úval jižní armádu polského krále Jana Sobieského na pochodu proti Vídni pod generálem Mikolášem Sienawským. Téhož roku zalehli Kuruci (od r. 1514 uherští vzbouřenci, křížáci, původně sedláci) a varovné ohně vzplály opět na Hlásinci, Kotouči a Javorníku. Mnoho soužení bylo v kraji za válek slezské a sedmileté, i když docházelo ponejvíce jen ke drobné válce pandurů a husarů. V r. 1772 po dělení Polska nabyla opět brána vysokého významu a záhy byly zakládány strategické »císařské« dálkové silnice. R. 1790 generál Laudon

opevňoval vstup do brány u St. Bělé a zemřel v N. Jičíně. R. 1798 pochodovalo krajem ruské vojsko do Itálie pod Suvorovem, který měl delší dobu hlavní stan v Suchdole (velitel armád ruské a rakouské v Itálii 1799), r. 1805 pospíchali Rusové pod knížetem Kutuzovem (1745-1813, vítěz u Smolenska) k Vídni a Slavkovu, 1813 kníže Karel ze Švarzenberka velel rakouským pomocným sborům na pochodu do Ruska a zde prošel polsko-francouzský sbor knížete Poniatowskiho; v r. 1815 vracelo se 48.000 Rusů z bitvy národů u Lipska.

Tak směřovaly cesty národů po této jedinečné historické cestě. Jsou to jen namátkové a kusé výseky z rušného kaleidoskopu minulosti, nahodilé útržky pohnutých obrazů, ozvuky odeznělých kročejů dějin, zaznívajících s neúprosnou pravidelností opět a opět do pokojného úvalu. Zde putovaly karavany se zlatem východního moře — jantarem do Imperia již tisíc let před Kristem a s nerostem, který je nad zlato — solí na západ, tudy šly cesty strategické, ale i trhové, cesty obchodníků v neolitu i době bronzové a cestoval tudy Ibrahim Ibn-Jakub, španělský izraelita, od něhož máme zajímavé zprávy o starých Slovanech. Je opravdu s podivem, jak dávno zde již — od války třicetileté — nedošlo k větším bojům. Zvláště srdce brány nebylo nikdy po tři sta let opravdovým bojištěm. Nestalo se jím ani za osvobození, kdy byla postižena jen okrajová pásma brány s Mor. Ostravou; jinak byla brána vymanevrována a dotčena jen pákami strategických nůžek Jeremenkových.

Zažila a viděla však dost. Se zadostučiněním patřila na zděšené, zdrčené masy Schörnerových vojsk, prchající ve zmatku na západ. Dočkala se, že se rozpadla předíva odnárodnování, rozplynula efemerní vidina ovládnuté, německé brány a že byl smeten bratrovražedný klín mezi slovanskými národy.

Když autochtonní slovanské obyvatelstvo plesalo vstříc osvoboditelům, mohlo s potěšením zjistiti, že nekrvácelo víc, než bylo nezbytně třeba, aby také oběti posvětily nový, nadějnější život . . .

Ale něco bychom rádi připomněli. Snad by s tím rozrážným klímem měla zmizeti z našeho slovníku i poslední připomínka, poslední vnucené dědictví, které nám vymysleli cizinci: název brány.

Termín Moravská brána je poměrně mladý, původu německého. Po prvé (vyskytl se r. 1868 u E. v. Sydowa ve

spise o t. zv. Sudetách. A. Penck v Kirchhoffs Länderkunde v. Europa I, 1887, str. 413 mluví o bráně Moravskoslezské. Poté bylo názvu častěji používáno i v češtině. Výraz vžil se však teprve, když vyšla monografie Dr. Hugo Hassingera (Vídeň 1914), profesora hranické lesnické školy, bráně věnovaná. Nikde ve starých mapách ani tiscích, ani archívech se název nevyskytuje a není domácího ražení. V urbáři z r. 1569 našel jsem na některých místech místní pojmenování prostoru, odpovídajícího hranickému předělu Moravské Kúty (srovnej název Kúty v příbuzné situaci na prahu úvalu Dolnomoravského).

Název není, tuším, oprávněn ani geograficky, ani historicky, není domácího původu a není ani zvláště vhodný. Domnívám se proto, že bychom měli uvažovat o pojmenování, které by nás zcela odpoutalo od nenáviděné, zákeřné minulosti a naznačilo nám lepší budoucnost.

Snad tedy brána Slovanská, Svobody, Břetislavova? Nebo brána národů a Moravské Kúty pro hranické sedlo?

Petr Bezruč Lipensku.

Národní umělec — básník Petr Bezruč na žádost redakce Z. k. o napsání článku, odpověděl:

*Máma Kalmari křubi milij,
ten už nestáin na žičky
Abé šumnij vozdrau Vám
v lipensij kraj rovlám
Petr Bezruč*

jiné učit československým dějinám nebo o nich přednášet, kdo chce studovat československé dějiny ke zkouškám pro školy II. stupně. Celé dílo o 628 stranách velkého formátu s 3 historickými mapami je brožované za 165 Kčs, v celopletené vazbě za 210 Kčs.

Státní nakladatelství v Praze II., Ostrovní — pobočka v Brně, Františkánská:

V dárkové úpravě s barevnými ilustracemi vyšlo ve Státním nakladatelství devět vázaných knih pro školy, pro veřejné i soukromé knihovny:

J. Kozíšek: **Dukátový stromeček**, Výbor Kozíškových básní a pohádek pro 1.—3. post. roč. s ilustracemi O. Fuchse. Čkm. 1780 za 33.— Kčs. — J. Hostáň: **V háječku a v lese**, Verše pro nejmenší čtenáře i nečtenáře s ilustracemi F. Ketzka. Čkm. 1782 za 36.— Kčs. — J. Hostáň: **Repetilka**, Verše stejného určení: pro nejmenší čtenáře i nečtenáře, s obrázky O. Fuchse. Čkm. 1778 za 33.— Kčs. — J. Honner: **Kubiček, kluk ze samoty**, Příběh chlapce z jihočeské samoty pro děti od 3. post. roč. s ilustracemi O. Fuchse. Čkm. 1762 za 40.— Kčs. — **Pět povídek Boženy Němcové** (Pomněnky šlechtné duše, Divá Bára, Chudí lidé, Chýše pod horami, Pan učitel) s ilustracemi A. Moravce. Čkm. 1783 za 45.— Kčs. — A. V. Šmilovský: **Náš dědeček**, Čtyři klasické povídky Šmilovského s ilustracemi K. Müllera. Čkm. 1779 za 39.— Kčs. — Jar. Hořejš: **Václav Chrpa se učí malířem**, Obrázky nakreslil F. Pokorný. Čkm. 1784 za 48.— Kčs. — Pro děti 6.—9. post. ročníku. — B. Tožicka: **Malé pohádky pro malé čtenáře**, Obrázky od J. Nováka. Čkm. 1760 za 33.— Kčs. — J. Hostáň: **V zemi Eskymáků**, s obrázky od Jar. Štika. Čkm. 1732d za 36.— Kčs.

Česká grafická Unie, a. s., Praha II., Svobodova 1, vydala:

Dr. Karel Hádek. **Čtení o staré Praze**. Druhé, doplněné vydání. Autor podle historických pramenů zachytil život Prahy od Bílé hory po světovou válku, zvláště dobu osvícenskou a probuzeneckou. Je tu vylíčena dlouhá řada historických osobností, vynikajících cizinců i rodáků, kteří Prahu proslavili, a také řada pražských figurek. Sláva i osudy staropražských paláců i měštanských domů, historie starobyklých památek, líčení zajímavých příběhů a slavností, různé historiky a legendy, kulturně historické popisy jsou naplní této zábavné kroniky, která je určena všemu čtenářstvu. Kniha je doplněna řadou pěkných dobových snímků, Stran 284, s 53 obrázky v textu. Cena brož. 120.— Kčs.

Nakladatelství Práce, Praha II., Václavské nám. č. 15, vydalo:

Dar našemu lidu, Členská knižnice členů Revolučního odborového hnutí ROD — Romány doby, vydává druhé číslo svého členského časopisu, kulturního měsíčníku DAR. Úspěch prvního svazku knižnice ROD předstihl všechno očekávání a k odběru se přihlásilo mnoho tisíc čtenářů. 2. číslo časopisu DAR, který dostávají členové RODu zdarma je svým pestrým informativním obsahem opět živým obrazem aktuálního, živého dění. Karel Nový v úvodním článku Kniha a chléb, promlouvá o chaosu v nakladatelském podnikání, F. Hampl v článku o Benjaminu Kličkovi seznamuje nás důvěrněji s autorem druhého svazku knižnice ROD, a v článku Haškovy milostné dopisy, líčí čtenářům po neznámé stránce nesmrtelného autora Dobrého vojáka Švejka. Cyklus statí L. Páleníčka, který má přiblížit čtenáři moderní divadlo je zahájen divadlem Realistickým. V. Běhounek v článku Kulturně nás kazí? promlouvá o kulturních potřebách dnešního člověka.

Kromě dalších podnětných statí V. Stuchla a J. Pojara jsou tu zprávy o nových knihách a kulturní zajímavosti. Měsíčník DAR svým druhým číslem slibuje, že splní záslužný úkol přibližovat našemu lidu dobrou knihu a kulturu vůbec.

Znovu: Po staru se žít nedá! V nedávné době vyšlo první knižní vydání rozhlasových projevů a článků předsedy ROH a místopředsedy vlády Antonína Zápotockého pod názvem **Po staru se žít nedá.** V krátké době bylo rozebráno 10.000 výtisků a nakladatelství Práce ohlašuje další vydání, neboť kniha vzbudila hluboký zájem všech vrstev našeho národa. Prošli jsme velikou národní revolucí, pronikavými změnami politickými a hospodářskými. Jejich smysl je třeba vyložit všem lidem dobré vůle. A tu přichází Zápotocký, aby jadrně a s lidovým vtípem zautočil na staré zlozvyky, bezprávi, byrokratismus, na vše, co brzdí naši lidové demokratickou republiku. Jeho kniha byla tiskem výstižně charakterisována jako živá učebnice lidové demokracie. Je to tedy kniha zvláště dnes aktuální a na její nové vydání čekají další desetitisíce čtenářů.

HÁDANKÁŘSKÝ KOUTEK

1. Číslovka.

V 1234 bude na zemi jako v 5234. Pohled, ten strom 12 34567,
vypučely na něm z jara 1234567.

2. Číselka.

3. Doplnovačka s tajenkou.

×	.	.	E	R	.	.	K
	F	.	×	.	.	A	
F	.	×	.	I	.	.	E
	.	×	.	B	.	L	

jarní
květiny

Písmena, hvězdičkou označená, dají nejkrásnější roční dobu.

4. Zdrobnělka.

Velké sedí pod kamny,
kožich sobě hladi,
malé sedí na proutcích,
třebas vítr chladí.

Velké sedí na prknech,
maminka je peče,
malé rostou na jare
tam, kde voda teče!

5. Číselka.

Jaro je tu! Těšte se,
slůnko teple 12343,
všude, v lese, na lukách
voní jarní 52343.

Rozluštění hádanek zašlete do 25. dubna 1948 redakci. Rozluštění hádanek z čísla 7: pec, pecka, velikonoce, přijde jaro, housle, house, pel, lep, Kras, lice, kraslice.